

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

دانشکده تربیت

رشته مشاوره و راهنمایی

پایان نامه کارشناسی ارشد

علل اهمال کاری طلاب از دید کارشناسان حوزوی و راهکارهای مقابله با آن

استاد راهنما

حجت الاسلام دکتر سید محمدرضا موسوی نسب کرمانی

استاد مشاور

حجت الاسلام دکتر محمدرضا احمدی

دانش پژوه

جواد وظیفه شناس

بهمن ۹۶

الحمد لله الذي
خلقنا من
الحمم

بسم تعالی

معاونت آموزش

تقاضای برگزاری جلسه‌ی دفاع از پایان‌نامه

شماره:

تاریخ: ۹۶/۱۱/۱۵

استاد محترم راهنما... استاد محترم مشاور: ... استاد محترم مشاور: ...
با سلام و احترام، به استحضار می‌رساند که مراحل اجرایی و تدوین پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد اینجانب با رعایت مقررات آیین‌نامه‌ی مربوط به پایان رسیده و اینک آماده‌ی برگزاری جلسه‌ی دفاع هستم.
لذا خواهشمند است در خصوص برگزاری جلسه‌ی دفاع، اقدام لازم مبذول فرمائید.

نام و نام خانوادگی: ... شماره دانش‌پژوهی: ...
موضوع: ...
تاریخ: ۹۶/۱۱/۱۵

مدیر محترم گروه علمی تربیتی: ...
با سلام و تحیت: بدین وسیله به اطلاع می‌رساند برگزاری جلسه دفاع از پایان‌نامه دانش‌پژوه محترم آقای ... از نظر اینجانب بلامانع است.

امضاء استاد راهنما
تاریخ: ۹۶/۱۱/۱۵

با سلام و تحیت: به اطلاع می‌رساند برگزاری جلسه دفاع از پایان‌نامه دانش‌پژوه محترم آقای ... از نظر اینجانب بلامانع است.

امضاء استاد مشاور
تاریخ: ۹۶/۱۱/۱۵

معاون محترم آموزشی
با سلام و تحیت: بدین وسیله به اطلاع می‌رساند برگزاری جلسه دفاع از پایان‌نامه دانش‌پژوه محترم آقای: ... از نظر این گروه آموزشی بلامانع است. در ضمن مطابقت پایان‌نامه با طرح تفصیلی نیز تأیید می‌شود.

امضاء مدیر گروه علمی تربیتی
تاریخ: ۹۶/۱۱/۱۵

تاریخ تحویل نهایی فایل پایان‌نامه به امور پایان‌نامه‌ها: ...
امضاء امور پایان‌نامه‌ها
تاریخ: ۹۶/۱۱/۱۵

مسئول محترم امور پایان‌نامه‌ها
با سلام و تحیت: با توجه به تأیید مدیریت محترم گروه علمی تربیتی ... و بررسی‌های انجام شده و تحویل نسخه نهایی، برگزاری جلسه دفاع از پایان‌نامه دانش‌پژوه محترم آقای: ... از طرف گروه علمی تربیتی فوق‌الذکر بلامانع است. اقدام لازم جهت برگزاری جلسه انجام گیرد.

امضاء معاون آموزشی
تاریخ: ۹۶/۱۱/۱۵

س. ا. م. ۵۶
نور شمس

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

دانشکده تربیت

رشته مشاوره و راهنمایی

پایان نامه کارشناسی ارشد

علل اهمال کاری طلاب از دید کارشناسان حوزوی و راهکارهای مقابله با آن

استاد راهنما

حجت الاسلام دکتر سید محمدرضا موسوی نسب کرمانی

استاد مشاور

حجت الاسلام دکتر محمدرضا احمدی

دانش پژوه

جواد وظیفه شناس

بهمن ۹۶

باسمه تعالی

تعهدنامه اصالت پایان نامه

اینجانب **جواد وظیفه شناس** فرزند **ابراهیم** متولد ۱۳۶۰ به شماره شناسنامه ۱۶۴۹ صادره از **مشهد** شماره دانش پژوهی ۹۱۱۱۱۰۱۵ رشته **راهنمایی و مشاوره** متعهد می‌شوم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این زمینه از آنها استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مآخذ ذکر گردیده است.

این پایان‌نامه قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادرشده توسط مؤسسه از اعتبار ساقط خواهد شد.

جواد وظیفه‌شناس

امضا

حقوق مادی و معنوی پایان نامه

چاپ و انتشار پایان نامه‌های تحصیلی دانش‌پژوهان مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت بیانگر بخشی از فعالیت‌های علمی پژوهشی مؤسسه است.

اینجانب **جواد وظیفه‌شناس** دانش‌پژوه رشته **مشاوره و راهنمایی** مقطع کارشناسی ارشد، متعهد می‌گردم

موارد ذیل را در خصوص حقوق مادی و معنوی پایان نامه‌ام با موضوع ذیل رعایت نمایم:

علل اهمال‌کاری طلاب از دید کارشناسان حوزوی و راهکارهای مقابله با آن

و در صورت تخلف از موارد ذیل، کلیه تبعات حقوقی آن بر عهده‌این جانب خواهد بود:

۱. در صورت اقدام به چاپ پایان‌نامه، مراتب را قبلاً به صورت کتبی به معاونت پژوهش مؤسسه اطلاع دهم و در صورت تمایل مؤسسه با چاپ پایان‌نامه به صورت کتاب، اولویت با مؤسسه خواهد بود.

۲. در صورت موافقت معاونت پژوهش با چاپ پایان‌نامه به صورت کتاب توسط دانش‌پژوه، در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل چاپ گردد:

کتاب حاضر حاصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته مشاوره و راهنمایی است که در سال «۱۳۹۶» در مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت به راهنمایی حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر سید محمدرضا موسوی نسب کرمانی و مشاوره حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر محمدرضا احمدی از آن دفاع شده است.»

۳. به منظور غنی سازی منابع و مآخذ کتابخانه مؤسسه رو نسخه از آن به کتابخانه و رو نسخه نیز جهت بهره برداری به معاونت پژوهش اهدا خواهد شد.

نام و نام خانوادگی دانش‌پژوه

امضاء

تقدیم:

تقدیم به قطب عالم امکان حضرت بقیه الله الاعظم روحی و ارواح العالمین له الفداء و اباء طاهریںشان خصوصاً حضرت علی بن موسی الرضا صلوات الله علیهما، امام راحل ره ، رهبر فرزانه انقلاب و شهدای گلگون کفن انقلاب و هشت سال دفاع مقدس خصوصاً شهدای گرانقدر روحانی که با قلم و خون خود مکتب سیدالشهدا علیه السلام را زنده نگه داشتند و شهدای مدافع حرم که جانانه در راه حفظ حریم ولایت از سر خود نیز گذشتند. و تقدیم به اساتید معزز و طلاب گرانقدر و تقدیم به والدین مهربان و و همسر فهیمم.

تقدیر و تشکر

با نهایت سپاس و تشکر از همه مسئولین و دست‌اندرکاران مؤسسه که امکانات این مجموعه آموزشی را در اختیار بنده و دیگر دانش‌پژوهان دینی قرار دادند و این فرصت را برای ما فراهم کردند تا در موضوع مهم راهنمایی و مشاوره تحصیل کرده و بهره‌مند شویم. همچنین از اساتید گرانقدر که اندوخته علمی و عملی خود را که نتیجه سال‌ها کوشش و تجربه بوده است در اختیارمان گذاشتند. و کمال تشکر از اساتید راهنما و مشاور که اوقات شریف خود را به بنده اختصاص دادند و از کمک‌های خالصانه خود دریغ نفرمودند. و تشکر از همسرم که در طول مدت زندگی خصوصاً لحظات سخت تحصیل تا کنون در کنار بنده بوده که اگر گذشت و بصیرت ایشان نبود، گذراندن این مرحله از مدارج علمی سخت بود و در نهایت تشکر از همه کارکنان زحمت‌کش مؤسسه که متواضعانه و بی‌منت مشغول خدمت به طلاب، در این دوره تحصیلی بودند. امید است همه این عزیزان مورد عنایات حضرات معصومین علیهم السلام باشند و در زندگی دینی موفق بوده، خداوند اجر عظیم به ایشان عنایت فرماید.

چکیده

پژوهش حاضر، به بررسی علل اهمال کاری (دروغائف طلبگی) طلاب سطح یک مدارس علمیه مشهد با روش پیمایشی پرداخته است و از ابزار پرسش نامه ۲۳ ماده ای که بر اساس طیف لیکرتی تنظیم شده بود، برای جمع آوری داده ها استفاده کرده است. جامعه آماری پژوهش، ۵۰ نفر از کارشناسان حوزوی مرتبط با امر تعلیم و تربیت طلاب در شهر مشهد و نمونه آماری پژوهش ۳۱ نفر از کارشناسان بودند که با روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. در پژوهش حاضر به ۲۳ علت به عنوان علل اهمال کاری از نظر کارشناسان حوزوی دست یافتیم که با استفاده از آمار توصیفی و روش ها و آزمون های استنباطی شامل آزمون فریدمن و...، اولویت بندی گردید. نتایج پژوهش نشان داد که، نداشتن اهداف روشن در طلبگی، نداشتن انگیزه کافی برای طلبگی، نداشتن شناخت کافی نسبت به مسیر حوزه و هویت طلبگی، نداشتن مربی و الگو، از مهمترین علل اهمال کاری طلاب سطح یک می باشند.

همچنین از مهمترین راهکارها موارد ذیل می باشد :

کسب آمادگی و طلب در خود با روشن شدن نقش و اهداف انسانی و طلبگی، کسب انگیزه کافی برای ادامه طلبگی، شناخت نسبت به مسیر حوزه و بصیرت صنفی (هویت صنفی)، خودشناسی و خودآگاهی، استعدادسنجی و هدایت تحصیلی در راستای ایفاء نقش طلبگی، فراگیری مهارت های لازم طلبگی (مدیریت زمان و ..).

کلید واژه ها : طلاب، اهمال کاری، راهکارهای مقابله با اهمال کاری

فهرست مطالب

فصل اول : کلیات و مفاهیم	۱
۱-۱- مقدمه	۲
۲-۱- بیان مساله	۲
۳-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش	۴
۴-۱- سوالات تحقیق	۶
۵-۱- مفاهیم نظری و تعاریف عملیاتی	۶
فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق	۸
۱-۲- مبانی نظری	۹
۲-۱-۱- اهمال کاری از نظر روان شناسی	۹
۲-۱-۲- تعریف اهمال کاری در روان شناسی	۱۰
۲-۱-۳- علائم و نشانه های اهمال کاری و تعلل	۱۳
۲-۱-۴- پیامدها و نتایج اهمال کاری	۱۴
۲-۱-۵- ویژگی های اهمال کاران	۱۵
۲-۱-۶- سبک های اهمال کاری (تعلل ورزی)	۱۸
۲-۱-۷- انواع اهمال کاری	۱۹
۲-۱-۸- دیدگاه های روان شناسی در مورد اهمال کاری	۲۳
۲-۱-۹- علل اهمال کاری در روان شناسی	۲۸
۲-۱-۱۰- اهمال کاری در اسلام	۴۰
۲-۲- پیشینه پژوهش	۵۴
۲-۲-۱- جمع بندی	۶۰
فصل سوم : روش شناسی پژوهش	۶۲
۱-۳- مقدمه	۶۳
۲-۳- روش پژوهش	۶۳

- ۳-۳-جامعه آماری.....۶۴
- ۳-۴-حجم نمونه و روش نمونه گیری.....۶۴
- ۳-۵-ابزار پژوهش (گردآوری اطلاعات).....۶۵
- ۳-۵-۱-طراحی پرسش نامه.....۶۵
- ۳-۵-۲-روایی پرسش نامه.....۶۶
- ۳-۵-۳-پایایی پرسش نامه (قابلیت اعتمادابزار اندازه گیری).....۶۶
- ۳-۶-نحوه تجزیه و تحلیل داده ها.....۶۷
- ۳-۶-۱-آزمون فریدمن و رتبه بندی علل اهمال کاری.....۶۷
- ۳-۷-قلمرو مکانی و زمانی پژوهش.....۶۷
- فصل چهارم : یافته های پژوهش.....۶۸
- ۴-۱-توصیف یافته ها.....۶۹
- ۴-۱-۱-وضعیت تحصیلی.....۶۹
- ۴-۱-۲-میزان فراوانی علل.....۷۰
- ۴-۲-رتبه بندی علل اهمال کاری با آزمون رتبه بندی فریدمن.....۷۱
- ۴-۲-۱-رتبه بندی عناوین (عوامل) کلی علل اهمال کاری.....۷۵
- ۴-۳-وضعیت آماری عناوین کلی برای علل اهمال کاری.....۷۷
- ۴-۴-پایائی یا قابلیت اعتمادابزار اندازه گیری.....۷۸
- ۴-۵-وضیت توزیع داده ها.....۷۸
- ۴-۶-تحلیل همبستگی.....۷۹
- ۴-۷-آزمون مقایسه میانگین ها (آزمون t یک نمونه ای).....۸۰
- فصل پنجم: نتایج تحقیق.....۸۱
- ۵-۱-سؤال اول تحقیق : علل اهمال کاری طلاب از دید کارشناسان حوزوی چیست ؟.....۸۲
- ۵-۱-۱-نداشتن اهداف روشن در طلبگی.....۸۲

- ۵-۱-۲- نداشتن انگیزه کافی ۸۳
- ۵-۱-۳- نداشتن شناخت نسبت به حوزه و هویت صنفی طلبگی ۸۶
- ۵-۱-۴- نبودن برنامه و نظام جامع تربیتی برای طلاب ۸۷
- ۵-۱-۵- نداشتن استاد راهنما، مربی و الگو ۸۸
- ۵-۱-۶- نداشتن سبک زندگی فردی صحیح ۸۹
- ۵-۲- سؤال دوم تحقیق : راهکارها برای اهمال کاری طلاب چیست ؟ ۹۱
- ۵-۲-۱- راهکار اول : کسب آمادگی و طلب درخود، با روشن شدن نقش و اهداف انسانی و طلبگی ۹۱
- ۵-۲-۲- راهکار دوم : کسب انگیزه کافی برای ادامه طلبگی ۹۵
- ۵-۲-۳- راهکار سوم : داشتن شناخت کافی نسبت به مسیر حوزه و هویت صنفی طلبه ۹۵
- ۵-۲-۴- راهکار چهارم : تدوین نظام جامع تربیتی برای طلاب ۹۹
- ۵-۲-۵- راهکار پنجم : حضور مستمر الگوها، اساتید تربیت محور و مربیان اخلاقی در مدارس ۱۰۲
- ۵-۲-۶- راهکار ششم : اصلاح سبک زندگی فردی ۱۰۵
- ۵-۲-۷- راهکار هفتم : استعدادسنجی و هدایت تحصیلی در راستای ایفاء نقش طلبگی .. ۱۰۵
- ۵-۲-۸- راهکار هشتم : ایجاد زمینه های احساس موفقیت و کارآمدی در طلاب ۱۰۶
- ۵-۲-۹- راهکار نهم : فراگیری مهارت های لازم طلبگی ۱۰۶
- ۵-۲-۱۰- راهکار دهم : خود شناسی و خودآگاهی طلاب ۱۰۸
- ۵-۲-۱۱- بقیه راهکارها : ۱۰۸
- ۵-۲-۱۲- (توصیه های اساسی برای مقابله با اهمال کاری در مسیر انجام رسالت های حوزه) ۱۰۹
- ۵-۲-۱۳- راهکارهای کاربردی از منظر دین و روان شناسی برای مشکل اهمال کاری ۱۱۱
- ۵-۳- محدودیت ها : ۱۲۲
- ۵-۴- پیشنهادات : ۱۲۳
- ۵-۵- نتیجه گیری : ۱۲۶

فهرست منابع: ۱۲۷

الف. منابع عربی: ۱۲۷

ب. منابع فارسی ۱۲۷

فهرست نمودارها و جداول :

نمودار ۱-۲، علل اهمال کاری، استیل (۲۰۰۷)	۲۷
نمودار ۲-۲، علل اهمال کاری، منسینی (۲۰۰۳)	۲۸
نمودار ۳-۲، انواع اهمال کاری و علل آن، بهرام پور (۱۳۹۴)	۳۵
نمودار ۴-۲، عوامل موثر در بروز اهمال کاری از دیواندري (۱۳۸۶)	۳۶
نمودار ۱-۴ (سطح تحصیلات پاسخگویان)	۶۴
جدول ۱-۴ (فراوانی علل اهمال کاری)	۶۵-۶۶
جدول ۲-۴ (رتبه بندی علل تاثیرگذار در اهمال کاری)	۶۷
جدول ۳-۴ (ضریب آزمون کای دو، عوامل تاثیرگذار در اهمال کاری)	۶۸
جدول ۴-۴ (رتبه بندی عناوین کلی علل اهمال کاری)	۷۰
جدول ۴-۵ (ضریب آزمون کای دو، عوامل تاثیرگذار در اهمال کاری)	۷۱
جدول ۴-۶ (آمار توصیفی عناوین کلی برای علل اهمال کاری)	۷۱
جدول ۴-۷ (ضریب آلفای کرونباخ)	۷۲
جدول ۴-۸ (نرمال بودن داده ها)	۷۳
جدول ۴-۹ (ضریب همبستگی بین عناوین کلی علل اهمال کاری)	۷۳-۷۴
جدول ۴-۱۰ (رتبه بندی عناوین کلی علل تاثیرگذار در اهمال کاری)	۷۵

فصل اول : کلیات و مفاهیم

۱. کلیات

۲. مفاهیم نظری و عملیاتی

۱-۱- مقدمه

رمز سعادت انسان در دنیا و آخرت، وابسته به داشتن خصلت‌های پسندیده و دوری از خصلت‌های ناپسند است. یکی از خصلت‌های ناپسند که باعث دور ماندن از موفقیت و سعادت در دنیا و آخرت است، مسأله سستی و اهمال‌کاری می‌باشد. طبیعی است که وقتی صحبت از ناپسند بودن این مسأله به میان می‌آید منظور از آن، اهمال‌کاری در امور دینی است که به عقب انداختن آنها باعث ضرر یا عدم رشد انسان باشد. از گذشته، پیرامون این مسأله، توسط اندیشمندان و صاحب نظران مطالب بسیاری مطرح گشته است. چنان که در آموزه‌های دینی هم نسبت به بحث اهمال‌کاری و تقبیح آن مطالب بسیاری به ما رسیده است.

از نظر روانشناسی اهمال‌کاری که یعنی به‌آینده محول کردن کاری که تصمیم به اجرای آن گرفته‌ایم، رفتار نامطلوب و نکوهیده‌ای است که به تدریج در وجود انسان بصورت عادت در می‌آید. در واقع اهمال‌کاری راه فرار از زیستن تا سر حد امکان در لحظات حال است.^۱

با توجه به این که ما در تحقیق حاضر به دنبال کشف علل اهمال‌کاری از طریق میدانی هستیم، ضمن استفاده از نظریات روان‌شناسان و نصوص دینی اعم از آیات و روایات، پیرامون این خصلت مضر و ضداخلاقی، در حد وسع درصدد تشریح راهکارهای کاهش اهمال‌کاری در طلاب هستیم. به امید اینکه نتایج تحقیق برای خوانندگان گرامی و طلاب گرانقدر و برنامه‌ریزان ایشان مفید واقع شود.

۱-۲- بیان مسأله

اهمال‌کاری^۲ (تعلل‌ورزی) از جمله موضوعات مهمی است که امروزه بواسطه نقش ویژه آن در پیشرفت‌های فردی و اجتماعی، مورد بحث قرار گرفته است. طرح این مسأله به‌طور ویژه در حیطه روان‌شناسی دارای قدمتی چهل ساله است.

۱. د ایر، ۱۹۹۷ به نقل از حسینیان ۱۳۹۵

با این وجود، این مسأله از دیرباز و تحت عناوین دیگر مورد توجه بوده و همواره به عنوان یک ویژگی مذموم و زیان بار مطرح شده است. الیس و جیمز نال (۱۳۷۵) معتقدند: اهمال کاری، رفتاری است فراگیر که مصادیق مختلف آن بین افراد جامعه در سطوح مختلف دیده می شود. بیشتر افراد در انجام وظایف کاری و به درجات مختلف اهمال می کنند.

پژوهشهای بالینی روانشناسی نشان می دهد، این عادت درجوامع مختلف شایع است و شیوع آن روندی گسترده دارد. حدس برخی روانشناسان آن است که ۹۵٪ مردم به این بیماری مبتلا هستند^۱. استیل، (۲۰۰۷) معتقد است^۲: اهمال کاری یا تعلل ورزی، تاخیر عمدی در اعمال و فعالیت های تصمیم گیری شده علی رغم آگاهی از پیامدهای منفی آنها است و در اغلب مواقع به عملکردی که رضایت بخش نیست، منتهی می شود. جوهره این آسیب روانی، تعویق انداختن، تعلل ورزیدن، سبک گرفتن و سهل انگاری در کار است. بنابراین اهمال در امور فردی و هم در امور جمعی معنا پیدا می کند.^۳

اهمال کاری، علامتی شایع در، اختلالات هیجانی مثل، افسردگی، اضطراب و وسواس است و در برخی اختلالات شخصیتی نیز، به چشم می خورد. انواع مختلف اهمال کاری در افراد عادی یا دریافت کنندگان خدمات بهداشت روان، عملکرد افراد را تا حد زیادی پایین آورده و بالطبع، بر سلامت روان و کیفیت زندگی آنها تأثیر منفی می گذارد.^۴ این آسیب به گونه های متفاوتی تجلی می یابد که از جمله آن می توان به موارد: رویا دیدن، نگرانی، بحران سازی، پرخاشگری، پرکاری، حواس پرتی، بیزاری از تکلیف، ابهام و سردرگمی در انجام امور، اشاره کرد. دانش آموزان، دانشجویان و حتی، افراد شاغل زیادی وجود دارند که به دلیل این مشکل نمی توانند از حداکثر ظرفیتهای وجودی خود استفاده کنند.^۵

۱. الیس و نال، ص ۱۱

۲. به نقل از فتحی جهرمی، ۱۳۹۱

۳. آقا تهرانی، ۱۳۸۵

۴. مونیکا رامیرز، راهنمای درمان اهمال کاری، ص ۹

۵. فتحی جهرمی، ۱۳۹۱

با توجه به جایگاه والای طلاب و ضرورت خودسازی و شکوفایی استعدادها و ابعاد مختلف وجودی، و اینکه به عنوان بخشی از جامعه که نماد دین و الگوی زندگی دینی معرفی شده‌اند و وظیفه‌رهدری معنوی جامعه‌را به عهده دارند، و همچنین آثار و عوارض منفی‌ای که می‌تواند مترتب بر اهمال‌کاری ایشان باشد، (همچون کاهش بازده علمی و عملی و نزول جایگاه آنان)، و اینکه شناخت و آگاهی از عوامل پدیدآورنده این آسیب می‌تواند موجب پیشگیری، بهره‌وری و شکوفایی قابلیت‌های ایشان در سطوح فردی و اجتماعی گردد، این پژوهش در صدد بررسی نظر کارشناسان حوزوی مرتبط با مسائل تربیتی طلاب، در خصوص علل اهمال‌کاری برخی از طلاب و ارائه راهکارهایی برای آنها می‌باشد.

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

اهمال‌کاری ادامه دادن دیروز و اجتناب از امروز است. تصمیم به تعویق انداختن کاری که می‌توان در زمان حال انجام داد؛ ظاهراً جانشین قابل قبولی است برای عملی ساختن آن و این امکان را فراهم می‌آورد که خود را فریب دهیم و فکر کنیم که با انجام ندادن کاری که قصدانجام آن را داشته باشیم به خودمان دروغ نگفته‌ایم (خسروی، ۱۳۸۸ص ۱۲۸). سهل‌انگاری یا اهمال‌کاری رفتار رایج عصر معاصر است. برای مثال حدود ۲۵ درصد از جمعیت بزرگسالان غیردانش‌آموز نیز دارای سهل‌انگاری هستند که این یک مشکل بزرگ برای آنان قلمداد می‌شود و ۴۰ درصد از موارد سهل‌انگاران با مشکلاتی از قبیل مالی مواجه می‌شوند.

تقریباً ۲۰ درصد از بزرگسالان نیز به تعلل خود معترف هستند و بیشتر در زمان مواجه با وظایف روزمره این سهل‌انگاری رخ می‌دهد، مانند پرداخت قبوض، معاینه‌های پزشکی دوره ای یا پرداخت مالیات از این موارد هستند.^۱

اهمال‌کاری کار بشر است، اما منظور از اهمال‌کاری مورد بحث تاخیری طبیعی و معمولی نیست که گاهی اوقات پیش می‌آید. بلکه منظور نوعی ویژگی شخصیتی است که در رضایت فردی اختلال ایجاد می‌کند و به کیفیت روابط انسانی آسیب می‌رساند.

این نوع از اهمال‌کاری را می‌توان اهمال‌کاری مزمن یا سندرم فردا نامید.^۱

۱. سواری، کریم، ۱۳۹۰

اغلب تحقیقات نشانگر آن است که تعلل ورزی مشکل رفتاری در بین دانش آموزان و دانشجویان است. استیل (۲۰۰۷) نشان داد که تعلل ورزی تحصیلی مشکل ساز در میان دانشجویان دوره لیسانس حداقل ۷۰-۹۵ درصد تخمین زده شده است.^۲

با توجه به اینکه اهمال کاری و تعلل ورزی یکی از مهم ترین علل شکست و یا عدم موفقیت دانش آموزان و دانشجویان در یادگیری و دستیابی به برنامه های پیشرفت تحصیلی است، وجود اهمال کاری در بین دانش پژوهان علوم دینی و طلاب نیز به پیامدهای نامطلوبی منجر می شود که نه تنها موجب افت تحصیلی، عدم تخصص لازم و عدم پاسخگویی به نیازها می شود، بلکه موجب هدر رفتن سرمایه های مادی و معنوی آنها و جامعه می گردد.

همچنین با توجه به رسالت مهم و عظیمی که بر دوش طلاب است و اینکه، اهمال کاری دارای آثار و عوارض منفی در ابعاد مختلف است و مانع پیشرفت علمی و عملی طلاب و رسیدن آنها به اهداف و جایگاه واقعی اشان می شود و از مشکلات برخی طلاب نیز می باشد، مثلاً طلبه ای در مسیر طلبگی احساس یاس پیدا می کند، یا از عدم موفقیت در تحصیل گله مند است یا مشکل خود را کاهش انگیزه و تعلل در انجام وظایف طلبگی و در زندگی روزمره اعلام می کند و یا اینکه برخی از ایشان، نتوانسته اند انتظاراتی که حوزه و اجتماع از آنها دارند را برآورده سازند و با رکود و کم کاری مواجه می گردند، ضرورت پژوهش درباره بررسی علل اهمال کاری و ارائه راهکارهای آن، روشن می شود.

در منابع مختلف برای تعلل، علل متفاوتی شناسایی شده است، که برخی از آنها عبارتند از :

*کمال گرایی *لذت نبردن از انجام کارها *فقدان انگیزش *نداشتن اطمینان به توانایی های خود

*لذتجویی آنی و کم طاقتی و به عبارت دیگر ترجیح تقویت کننده های کوچک فوری بر تقویت کننده های بزرگ در آینده و...^۳ اما تا کنون پژوهشی درباره علل این موضوع در خصوص طلاب و راهکارهای آن انجام نشده است. بنابراین با توجه به اهمیت موضوع، این تحقیق مبتنی بر نقطه نظرات کارشناسان حوزوی مرتبط با امر تربیت طلاب و مشاهدات ایشان انجام می پذیرد.

۱. برونو، ۱۳۸۴

۲. به نقل از فتحی جهرمی، ۱۳۹۱

۳. کاوه منبزه، فیاضی مرجان، ۱۳۸۸

۱-۴- سوالات تحقیق

سؤالات اصلی :

علل اهمال کاری برخی از طلاب از دید کارشناسان حوزوی چیست ؟
راهکارها برای حل مشکل (مقابله با) اهمال کاری طلاب چیست؟

۱-۵- مفاهیم نظری و تعاریف عملیاتی

اهمال کاری:

فرهنگ نامه کمبریج^۱ (۲۰۰۳)، عقب انداختن انجام امری را به دلیل ناخوشایندی یا ملال آوری، اهمال کاری می داند.^۲ دایر (۱۹۹۷)^۳ می گوید: در واقع اهمال کاری راه فرار از زیستن تا سر حدامکان در لحظات حال است. مترادف های اهمال کاری شامل مسامحه، دودلی، به تاخیراندازی و به عقب انداختن انجام کار است. در مجموع با توجه به معنای لغوی و روانشناسی این واژه، جوهره این آسیب روانی به تعویق انداختن، تعلل ورزیدن، سهل انگاری در کاری است که شخص بایدان را انجام دهد.^۴

تعریف عملیاتی علل اهمال کاری:

عبارت است از نمره ای که کارشناسان حوزوی مرتبط با امر تربیت طلاب، به مولفه های پرسش نامه محقق ساخته می دهند.

1. cambridge

۲. کوثری، ۱۳۹۱ و امیریان، ۱۳۹۲

۳. به نقل از حسینیان، ۱۳۹۵

۴. آقانهانی، ۱۳۸۵ ص ۱۷

طلاب :

مقصود از طلاب، افرادی است که در حال گذراندن دوره مقدمات در طی ۶ سال و فراگیری مقدمات علوم حوزوی هستند. عمده فعالیت طلاب در این دوره : تحصیل، تهذیب، تحقیق‌های مقدماتی و در برخی، تدریس و تبلیغ می‌باشد.

پرسش‌نامه ما ناظر به اهمال کاری در وظائف این طلاب در شهر مشهد می‌باشد. پس منظور از طلاب در این تحقیق، کلیه طلبه‌های مدارس سطح یک حوزه علمیه مشهد است.

کارشناسان حوزوی:

منظور از کارشناسان حوزوی در این تحقیق، مشاورین و اساتید کارشناس دست اندرکار تربیت طلاب، هستند.

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱. اهمال کاری از نظر روان شناسی

۲. اهمال کاری از نظر اسلام

۳. پیشینه

۲-۱- مبانی نظری

۲-۱-۱- اهمال کاری از نظر روان شناسی

اهمال کاری از دو کلمه *pro* (پرو به معنی جلو) و *crasinus* (کرسینوس به معنی فردا) تشکیل شده است (فرهنگ انگلیسی اکسفورد)^۱. و آنرا واگذاری کارها به فردا تعریف کرده است.^۲ واژه «اهمال کاری» از ریشه‌ی لاتین *procrasinus* گرفته شده و به معنی «به تعویق انداختن تا فردا» است و معادل تعلل و سهل انگاری می‌باشد.^۳ به عبارتی آن کاری که باید (ترجیحا)، حالا انجام شود به زمان دیگری موکول می‌گردد که موجب پیامدهای ناخواسته ای می‌شود. الیس و جیمز نال می‌گویند: اهمال کاری این است که کاری را تصمیم به اجرای آن داریم تاخیر انداخته و به آینده موکول کنیم.

اهمال کاری از یک نوع بیماری سرچشمه می‌گیرد و آن را رفتاری ناپسند می‌شمارند و زیانهای آن را در نهایت مهم و قابل توجه می‌دانند. به تعبیری که الیس آن را به کار می‌برد، اهمال کاری نوعی سندروم فردا است. یعنی کاری را که تصمیم به اجرای آن گرفته می‌شود و آن کار حداقل می‌تواند در آینده برای فرد نتایجی را در بر داشته باشد بدون دلیل به آینده محول می‌کند اما در عین حال عدم انجام آن نیز به زیان فرد است و از این بابت خود را سرزنش می‌کند. چنین فرآیندی فرد را وادار می‌کند که برای موجه جلوه دادن عادت مورد نظر دلایل متعددی را بیاورد، به گونه‌ای که بتواند درگیریهای ذهنی و ناهماهنگی‌های شناختی خود را مرتفع سازد. فرد اهمال کار مجبور است در قبال تعلل ورزیدن و همزمان سرزنش کردن خویش از خود دفاع نماید، به همین منظور به دلیل تراشی می‌پردازد و کارش را به آخرین دقایق موکول می‌کند.^۴

1.oxford

۲. کوثری ۱۳۹۱.

۳. الیس و نال، ۱۹۷۷، ترجمه فرجاد، ۱۳۸۲.

۴. الیس و جیمز نال ۱۳۷۵ ص ۱۹ و ۱۱.

تعلل باید از تأخیرهای برنامه‌ریزی شده‌ای که به دلایل موجهی مثل به تعویق انداختن کاری به منظور جمع‌آوری اطلاعات قبل از گرفتن تصمیمات مهم صورت می‌گیرد، متمایز گردد. (اگر شخص نگران گرفتن تصمیمات مهم باشد، این حالت هم می‌تواند به تعلل تبدیل شود). برخی اهمال‌کاری را به اشتباه معادل تنبلی می‌دانند، در حالی که این دو با هم تفاوت دارند؛ زیرا در تنبلی فرد نسبت به انجام کار بی‌میل است درحالی که در تعلل، فرد غالباً کاری انجام می‌دهد و خودش را مشغول نگه می‌دارد تا از انجام تکلیفی که باید هم‌اکنون انجام شود و اولویت دارد، اجتناب کند.^۱

بررسی‌ها نشان داده‌اند که تعلل‌ورزی نه تنها یک مشکل مدیریت زمانی، بلکه فرآیند پیچیده‌ای است که شامل مولفه‌های هیجانی، شناختی و رفتاری است.^۲

تعلل معمولاً در سه حوزه اصلی صورت می‌گیرد:^۳

۱. رسیدگی یا محافظت شخصی: تأخیر در کارهای مرتبط با سلامتی، نظافت شخصی، کارهای منزل، امور مالی، رسیدگی شخصی و نگهداری از اموال.

۲. خود شکوفایی یا رشد خود: تأخیر در امور مرتبط با شغل و فرصت‌های اجتماعی، علائق فردی، پیشرفت آموزشی و یافتن همسر.

۳. احترام گذاشتن و پایبندی به تعهداتی که نسبت به دیگران داریم، به طوری که امیدواریم قول‌هایی را که به دیگران دادیم، آنان فراموش کنند و انجام دادن قول‌هایی که قبلاً داده ایم اکنون آزاردهنده است.

۲-۱-۲- تعریف اهمال‌کاری در روان‌شناسی

فرهنگ نامه کمبریج (۲۰۰۳)، عقب انداختن انجام امری را به دلیل ناخوشایندی یا ملال‌آوری، اهمال‌کاری می‌داند.^۴

۱. ننان، ۲۰۰۸ به نقل از، فیاضی کاوه، ۱۳۸۸.

۲. فی و تانگی، ۲۰۰۰ به نقل از حسینی و خیر، ۱۳۸۸.

۳. کنوس، ۱۹۹۸ به نقل از فیاضی کاوه، ۱۳۸۸، ص ۲۷.

۴. امیریان، ۱۳۹۲، نینان ۲۰۰۸ نقل از کوثری ۱۳۹۱.

در فرهنگ لغت فارسی آن را درنگ کردن، عقب انداختن و بهانه آوردن معنی کرده‌اند.^۱ مترادف‌های اهمال کاری شامل مسامحه، دودلی، به تاخیر اندازی^۲ و به عقب انداختن انجام کاری به ویژه به علت بی‌دقتی، تنبلی و به تاخیر انداختن یا تاخیر غیر ضروری است.^۳ اهمال کاری یعنی تمایل به رها کردن یا به‌آینده موکول کردن و یا اجتناب از کامل کردن فعالیتی که تحت کنترل فرد می‌باشد.^۴

واگذاشتن هدف‌های بلند مدت برای رسیدن به کامیابی فوری، پشت‌گوش اندازی است. و این یعنی کار امروز را به فردا حواله کردن.^۵

در روان‌شناسی تعاریف علمی متعددی در مورد مفهوم اهمال کاری آمده است که در ذیل برخی از آنها ارائه می‌گردد:

می‌توان این سازه را کاهلی و امروز و فردا کردن، در انجام کارهای مهم، همراه با تجارب ناراحت کننده تعریف کرد. در واقع اهمال کاری به این معنی است که شخص تصمیم می‌گیرد به انجام کاری بپردازد اما انگیزه لازم برای انجام آن فعالیت در چهارچوب زمانی موردانتظار و تعیین شده را ندارد.^۶

از نظر البرت الیس (۱۹۷۷) اهمال کاری این است که کاری را که تصمیم به اجرای آن داریم به‌آینده موکول کنیم. یعنی فرد اهمال‌کار، کارها را سر وقت انجام نمی‌دهد. علت این پدیده، تفکر غیر منطقی اوست که اجازه اشتباه کردن را نمی‌دهد چرا که اشتباه، گناهی نابخشودنی است، پس تعلل می‌کند و کار امروز را به فردا موکول می‌کند.

۱. عمید، ۱۳۳۹، معین، ۱۳۵۳.

2. Cunctation _ shilly-shally "dilatoriness

۳. استیل، ۲۰۰۵؛ به نقل از تمدنی، حاتمی و هاشمی‌زبینی، ۱۳۹۰

۴. تاکمن، ۱۹۹۱؛ به نقل از امیریان، ۱۳۹۲

۵. آریلی دن، ۱۳۹۰، ص ۱۳۱

۶. الیس و جیمز نال، ۱۳۷۵، ص ۱۳

همچنین الیس و ناس (۲۰۰۲)، اهمال کاری را تمایل به اجتناب از فعالیت، محول نمودن انجام کار به آینده و استفاده از عذرخواهی برای توجیه تاخیر در انجام فعالیت تعریف کرده‌اند.^۱

ساتن (۲۰۰۹) می‌گوید: اهمال کاری به تعویق انداختن انجام کار و ارجاع عمل به آینده است. اهمال کاری سارق زمان است و باعث می‌شود فرد احساس گناه کند، نگاه دیگران نیز نسبت به او تغییر می‌کند.

اسکندر (۲۰۱۱) می‌گوید: عبارت است از عدم انجام کار در زمان مورد نظر، یا به تعویق انداختن آن تا آخرین لحظات. اهمال کاری هنر ادامه دادن دیروز و اجتناب از امروز است.^۲

منظور از اهمال کاری، تاخیری طبیعی و معمولی نیست که گاهی پیش می‌آید، بلکه نوعی ویژگی شخصیتی است که در رضایت فردی اختلال ایجاد می‌کند. به کیفیت روابط انسانی آسیب می‌رساند.

این نوع از اهمال کاری را می‌توان اهمال کاری مزمن یا سندرم فردا نامید.^۳

شیر افکن و دیگران (۱۳۹۳) نیز در تعاریف دیگری چنین آورده‌اند :

۱. اهمال کاری، تاخیر انداختن اختیاری، غیر ضروری و به امید عملکرد مطلوب موفقیت آمیز است.
۲. اهمال کاری به عنوان به تاخیر انداختن شروع یا اتمام تکالیف مهم، تا زمانی که درجه‌ای از ناراحتی (احساس اضطراب قوی‌تر از حالت اهمال کاری) را تجربه کنند، تعریف شده است.
۳. اهمال کاری به عنوان شکست در اختصاص دادن بیشترین زمان برای کارهایی است که مهم‌ترین تلقی می‌شوند.

۴. در تعریف دیگری، اهمال کاری به عنوان تمایل، نگرش، صفت، یا رفتاری است که باعث می‌شود فرد، حالت بی تصمیمی، فقدان اراده و شور و نشاط برای انجام کار را تجربه کند. یعنی هنگامی که می‌خواهد برای شروع کار تصمیم بگیرد، دچار تردید، دودلی و شک می‌گردد. بنابراین اهمال کاری به سبک تصمیم‌گیری فرد مربوط می‌گردد.

۵. اهمال کاری معادل نبود عملکرد خود تنظیم است.

۱. شیر افکن علی، صفاری نیا مجید، زائریان سکینه، ۱۳۹۳

۲. به نقل از کوثری، ۱۳۹۱ ص ۱۳

۳. برونو، ۱۳۸۴

۶. اهمال کاری به عنوان الگوی زندگی از طریق رفتار ناکارآمد در موقعیت تصمیم‌گیری، تنظیم اولویتها، برنامه‌ریزی، اجرای برنامه در یک یا بیشتر موقعیتهای زندگی است که تولید آشفتگی شخصی می‌کند.^۱

تعاریفی که در مورد اهمال کاری ارائه شد بیانگر این است که ؛ این مفهوم سازه‌ای چند بعدی است به همین خاطر نظریه پردازان تعاریف متعددی را از رویکردهای مختلف در مورد آن ارائه داده‌اند. با توجه به تعاریف فوق می‌توان گفت که افراد اهمال‌کار خصوصیات زیر را دارند.

۳-۱-۲ علائم و نشانه‌های اهمال کاری وتعلل

تعلل که آن را « سندرم فردا » نیز نامیده‌اند، دارای علائم و نشانه‌هایی به شرح زیر است :

- الف) وقت‌کشی و اتلاف زمان
- ب) احساس غرق شدگی در مسئولیت‌ها
- ج) ناتوانی در رسیدن به اهداف مهم زندگی
- د) انجام کارها با عجله و سرعت زیاد در آخرین دقایق
- ه) خیال‌بافی و آرزو به جای انجام کارها
- و) نداشتن برنامه‌ریزی مداوم برای زندگی
- ز) دادن شعارهایی که هیچ‌گاه عملی نمی‌شوند
- ح) رها کردن تکالیف ذهنی و پرداختن به کارهای فیزیکی^۲
- ط) ارجاع کارها به زمان به آینده
- ی) عدم خود تنظیمی
- ک) داشتن باورهای غیر منطقی
- ل) اشکال در سبک تصمیم‌گیری
- م) عدم اولویت بندی امور.^۳

۱. شیر افکن و دیگران ۱۳۹۳.

۲. کوثری، ۱۳۹۱، ص ۱۴ و آتش پور و امیری، ۱۳۷۸.

۳. شیر افکن و دیگران ۱۳۹۳.

۲-۱-۴- پیامدها و نتایج اهمال کاری

اهمال کاری مشکلی است که با توجه به شیوع و پیامدهایش، منجر به ایجاد مشکلاتی هم برای فرد و هم جامعه می شود و سرمایه های فردی و اجتماعی را هدر می دهد. در نتیجه توجه به پیامدهای آن ضروری به نظر می رسد.

انواع مختلف اهمال کاری در افراد عادی یا دریافت کنندگان خدمات بهداشت روان، عملکرد افراد را تا حد زیادی پایین آورده و بالطبع، بر سلامت روان و کیفیت زندگی آنها تأثیر منفی می گذارد. دانش آموزان، دانشجویان و حتی، افراد شاغل زیادی وجود دارند که به دلیل این مشکل نمی توانند از حداکثر ظرفیتهای وجودی خود استفاده کنند.^۱

اهمال کاری با افسردگی، احساس گناه، نمرات پایین در امتحان، اضطراب، روان رنجوری، تفکرات غیر منطقی، جر زدن، گول زدن دیگران و اعتماد به نفس پایین، ارتباط دارد در نتیجه باعث می شود فرد به توان بالقوه اش دست پیدا نکند و در نهایت در او به یک بیماری روان شناختی ناتوان کننده تبدیل شود (ننان، ۲۰۰۸). همچنین این رفتارهای اجتنابی و تعلل گونه باعث می شود که فرد با مشکلاتی مواجه شود، بسیاری از پاداش هایش را از دست بدهد و دچار یأس و ناامیدی گردد.^۲ شاید بتوان اهمال کاری را از تمایلات ذاتی انسان شمرد که می تواند در اغلب موارد از پیشرفت به سمت اهداف جلوگیری کند و پیامدهای جبران ناپذیری به همراه داشته باشد.^۳

شخص اهمال کار به چند عارضه مبتلا خواهد شد که برخی از آنها عبارت اند از :

۱. لذت نبردن از زندگی، احساس پوچی و بی ارزشی و در نهایت افسردگی. که افسردگی با علائمی چون: خستگی، سردردهای شدید، بی خوابی، فشارخون و زخم معده بروز می کند.
۲. دلهره و احساس ترس های درونی^۳. پشیمانی و ناراحتی^۴. بی کنترلی و بریدگی.^۵

۱. مونیکا رامیرز، راهنمای درمان اهمال کاری، ص ۹.

۲. بیتز، ۱۹۹۱، بنقل از فیاضی، کاوه، ۱۳۸۸.

۳. آلبرت الیس و ویلیام جیمز نال، ۱۳۷۵،

۴. آلبرت الیس و ویلیام جیمز نال، ۱۳۷۵، ص ۲۴ و ص ۲۳.

۵. به پژوه احمد، ۱۳۹۱، ص ۲.

نکته دیگر این است که اگرچه مطالعات تجربی اشاره ضمنی به منفی بودن تعلل ورزی دارند اما برخی پژوهشگران نشان داده‌اند که اهمال کاری (تعلل ورزی) می‌تواند فواید کوتاه مدتی داشته باشد. برای مثال تیس وبامیستر^۱ (۱۹۹۷) گزارش کردند که در مقایسه با افراد غیرتعلل ورز، هنگامی که موعد انجام کار در آینده نزدیک نیست، افراد تعلل ورز استرس کمتری تجربه می‌کنند و سلامت جسمانی بیشتری دارند.

از این رو تعلل ورزی می‌تواند یک استراتژی جهت تنظیم احساسات منفی افراد باشد تا به موجب آن افراد حداقل به طور موقت احساس بهتری کسب کنند. از این رو اینکه فردی تکلیفی را به تعویق بیندازد لزوماً تأثیر منفی بر کیفیت انجام تکلیف نخواهد داشت.

مطالعات نشان می‌دهد تعلل ورزی لزوماً به معنای ناکارآمدی نیست. تعلل ورزی ممکن است در اثر تکالیف ساده یا کسل کننده باشد. همچنین ممکن است به دلیل لذتی که فرد از کارکردن تحت فشار می‌برد باشد. لافرگ^۲ (۲۰۰۵) بیان داشته: بین به تعویق انداختن کارها به دلیل اینکه فرد نمی‌خواهد آن را انجام دهد با به تعویق انداختن کارها به خاطر اینکه انجام آن کار در حال حاضر مهم نیست، تفاوت وجود دارد. او پیشنهاد می‌کند اگر می‌خواهید موفق باشید بیاموزید برخی کارها را به تعویق بیندازید، چون شما نمی‌توانید همه چیز را همزمان انجام دهید.

او حتی توصیه می‌کند که باید تعلل ورزی را به عنوان یک مهارت مدیریت زمان (اینکه چه چیزی باید انجام شود و چه چیزی باید به تعویق انداخته شود) بیاموزند.^۳

۲-۱-۵- ویژگی‌های اهمال کاران

اهمال کاران ویژگی‌های زیادی دارند. در اینجا به برخی از ویژگی‌های مهم اشاره می‌شود:^۴

۲-۱-۵-۱ خودکارآمدی پایین

از ویژگی‌های اهمال کاران این است که خودکارآمدی (خوداثر بخشی) پایینی دارند.

1. Baumister

2. LaForge

۳. به نقل از زهرا رجب پور، سعید فرمانی، حبیب امانی ۱۳۹۱.

۴. سواری کریم، ۱۳۸۸، ص ۴۲ و ۴۱